GLASUL MINORITĂŢILOR
LA VOIX DES MINORITÉS
DIE STIMME DER MINDERHEITEN

ANUL / ANNÉE / JAHRGANG } XIII. OCTOMVRIE - NOVEMBRIE / OCTOBRE - NOVEMBRE / OKTOBER - NOVEMBER 1935. NUMĂRUL / NUMÉRO / NUMMER } 10-11

Trecutul minoritar al românilor Ardeleni.

Studiu istorico-politic.

De : **Dániel Anton.**

Formaţiunea deosebită a curentului puterilor istorice, în continuă mişcare, este că atunci, când ideologia naţionalismului totalitar, în sistemul ei de teorie, o defineşte concepţia Statului şi a Naţiunei astfel, încât cercurile acestei concepţii se acopăr reciproc, complect şi fără lipsuri, adică tinde la realizarea unei aderenţe totale între Stat şi Naţiune şi are ca punct de plecare principiul, că Statul pentru contemporani este organizarea funcţiunilor naţiunii însăşi, pentru susţinerea echilibrului, îşi angajează un principiu, care s'a născut tocmai din rezolvarea problemei naţionalităţilor şi care în ultima analiză, conţine esenţa acesteia sub altă formă de aparenţă Acest principiu, care a avut o influenţă decisivă asupra hotărârilor, cari au contribuit la darea unei noui înfăţişări continentului Europa, prin contracte de pace încheiate în 1919 – 20 şi semnate la Versailles, Neuilly, Sévres, Saint-Germain şi Trianon şi care a fost aplicat şi la întocmirea contractelor minoritare, – *nu este altceva, decât problema minorităţilor.*

Este incontestabil, că problema minorităţilor, precum şi drepturile popoarelor minoritare, puse sub garanţia internaţională, care ating în mod simţitor ideea suveranităţii absolute a Statului, este o sarcină grea pentru acele State, pe teritoriul cărora, pe lângă elementele majorităţii – purtătorii ideii de Stat – trăesc şi cetăţeni aparţinători minorităţii de rasă, de religie şi de limbă. Chestiunea minorităţilor şi ocrotirea drepturilor acestora, este o problemă grea şi accentuată în Europa cen-

trală şi orientală, unde amestecul naţionalităţilor este aşa de compus şi complicat, încât o delimitare exactă a unor State strict naţionale nu se poate înfăptui; a căuta o delimitare nouă în această parte a continentului, întru totul conformă principiului de naţionalitate, cum acesta a reuşit în Anglia, Italia, Spania şi Franţa, este o încercare zadarnică. Este deci o tendinţă fi rească, care vrea cu orice preţ eliminarea abuzurilor unui naţionalism exagerat şi care recunoaşte că principiul naţionalităţilor şi derivatul direct al acestuia: problema minorităţilor, a devenit drept principiu de Stat. Astfel se poate înţelege, că dela 1919 încoace asistăm la o adevărată polemică ştiinţifică în jurul acestei chestiuni, pentru a se şti, în definitiv, dacă principiul naţionalităţilor poate fi creator al unei păci durabile, sau dacă el este, un principiu anarhic. Este deci, în răspunsul obiectiv şi ştiinţific ce se poate da acestei întrebări, o justificare sau o condamnare a întregei opere politice şi juridice, creată prin tratatele din 1919–20.[1]

Chiar şi România îşi poate mulţumi existenţa sa, în cadrele ei de astăzi, consfinţirei şi aplicării largi, a principiului naţionalităţilor, cu ocaziunea întocmirei contractelor de pace. Aplicarea acestui principiu *în forma sa pasivă*, a înlesnit ca unele fracţiuni de naţiune, de exemplu românii din Ardeal, să se unească cu colectivitatea ce are însuşiri naţionale similare, pe de altă parte în neputinţa unei asemenea soluţiuni a considerat acele grupuri, de exemplu pe ungurii din Ardeal, ca minorităţi de rasă, de religie şi de limbă şi le-a atribuit drepturi puse sub protecţia internaţională. Aceste drepturi acordate minorităţilor îşi au rădăcini în dreptul natural şi *nu constituesc un mănunchiu de privilegii, nici o dublă cetăţenie în favoarea minorităţilor, nici drepturi în plus pentru ele faţă de majoritatea cetăţenilor, ci garantează pentru minorităţi drepturi egale, care sunt comune pentru fiecare cetăţean al Statului şi le dă posibilitatea de a susţine tipurile lor de rasă şi caracterul lor naţional, constituesc o garanţie pentru evoluţia liberă a însuşirilor lor speciale şi în general formează un scut pentru posesia neturburată a tuturor drepturilor, care convin fiecărui individ, ca membru al organizaţiei societăţii umane. În concepţia aceasta protecţiunea minori-*

[1] *Sofronie George:* „Principiul naţionalităţilor în dreptul internaţional public." Ediţia Acad. Rom. Bucureşti, 1929, pag. 6.

tăților nu însemnează antagonism între Stat și colectivitățile minoritare.

Tratatele de pace din 1919—20 și tratatele pentru ocrotirea minorităților, încheiate ulterior între Statele succesorale, noi sau mărite și principalele puteri aliate și asociate n'au stabilit principiile aplicabile minorităților drept răsplată pentru bună purtare a colectivităților de națiuni, declarate minorității de rasă, de religie și de limbă. Recunoașterea acestor drepturi nu este altceva, decât rezultatul logic al aplicării principiului de naționalitate. Aplicarea în realitate a acestor drepturi depinde de îndeplinirea unei singure condițiuni. Această condițiune este cuprinsă în punctul 3 al rezoluțiunei adoptate de către Societatea Națiunilor în ședința ei din 21 Septemvrie 1922: „L'Assemblée, tout en reconnaissant le droit fondamental des minorités a être protégées par la Société des Nations contre toute oppression, insiste sur le devoir qui incombe aux minorités de race, de religion ou de langue de coopérer, en citoyens loyaux, avec la nation à laquelle ils appartiennent maintenant." [2] *Odată îndeplinită condițiunea menționată mai sus, se deschide drumul liber pentru exercitarea și realizarea fără discuție a drepturilor acordate și asigurate minorităților.*

Însă, realizarea teoriilor în viața practică se lovește aproape întotdeauna de obstacole și măreția planurilor ideale, încetul cu încetul, dispare îndată ce ideile ies din cărțile savanților și părăsesc mesele verzi ale camerilor de consiliu. În legătura cu drepturile recunoscute minorităților, poporul maghiar din România, deasemenea simte aceste abateri, ce se produc în detrimentul esenței, căci cu totul, că nu scapă nici o ocazie să dea dovadă, cu intenție bună și voință cinstită, că este cetățean loial și devotat în România mărită, *Statul și majoritatea dominantă nu recunoaște fără condiții și controverse totalitatea drepturilor minorităților.*

Nu este scopul acestui studiu să se ocupe cu examinarea tuturor acestor motive istorice, politice și psiho-naționale, în virtutea cărora Statul își manifestă o atitudine, dacă nu chiar ostilă, dar în tot cazul indiferentă față de drepturile minorităților. El încearcă o sinteză a evenimentelor istorice și politice, ocupându-se numai cu una din obiecțiunile, care se pun de regulă

[2] *Baranyai Zoltán:* „A kisebbségi jogok védelmének kézikönyve." Berlin, 1925, pag. 149.

ca element de convingere, în discuţiunile ce se angajează în legătură cu problema minorităţilor; cu sinteza aceasta face o modestă operă de informaţiune şi documentare. *Aceasta obiecţiune se bazează pe comparaţiunea chestiunei de naţionalitate a românilor din Ardeal, cu problema minorităţilor, actuală în zilele istorice de astăzi, adică se compară situaţia de atunci a naţiunei române din Ardeal cu situaţia prezentă a ungurilor Ardeleni.* Şi, fiindcă, în istoria chestiunei naţionalităţilor din Ungaria dinaintea războiului, *legea XLIV din 1868, despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor* constitue un moment foarte important, este natural, că citarea acesteia, este tactica favorizată a acelora, cari nu o cunosc sau nu vor să cunoască dreptatea tezei formulate de către Gonsiorowski, care pune în evidenţă, că rezolvarea cinstită, fără gânduri lăturalnice, fără dicţiuni şi ficţiuni, a chestiunei naţionalităţilor şi a problemei m noritătilor, este factorul cel mai important al păcei durabile şi al propăşirei neturburate, a omenirei.

Trebue să răsfoim analele istoriei, dacă dorim să ne apropiem de grupul problemei, pentru descoperirea şi examinarea căruia s'a angajat acest studiu. Cunoaşterea adevărată a istoriei ungurilor în momentele sale cele mai importante, precum şi punerea în evidenţă a mişcărilor de naţionalitate a românilor Ardeleni, în linii generale, formează condiţiunea după îndeplinirea căreia, ajungem la liberalismul lui Deák – Eötvös şi la stabilirea înţelesului just al legei XLIV din 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor.

În ultimile decenii ale secolului IX şi-au ocupat ungurii patria lor şi sub domnia regilor din dinastia lui Árpád au constituit Statul lor între munţii Carpaţi în secolele XI, XII şi XIII.[3] Naţiunea ungară prin aceasta a dat dovadă, că posedă putere de constituire şi de susţinere al unui Stat, însuşire care a lipsit din masele mai numeroase şi mai puternice ale goţilor din vest şi din est, ale longobarzilor, ale hunilor şi avarilor. Abia a întrat poporul maghiar, cu drepturi egale între familiile popoarelor Europei din evul mediu, progresul înfloritor al poporului şi al culturei a fost întrerupt în mijlocul secolului XIII, prin invazia grozavă a mongolilor.

[3] *Klebelsberg Kunó:* „Magyarország világtörténeti hivatása és kulturája". Conferinţă ţinută la Stockholm, la 29 Aprilie 1930, a fost publicată în cartea lui: „Világválságban". Budapesta, 1931, pag. 159—182.

Abia a trecut 100 de ani în istoria popoarelor după invazia devastatoare a tătarilor, ne aflăm în faţa imperiului ungar din evul mediu, ca mare putere în Europa orientală. Însă tocmai în momentul istoric, când imperiul ungar a fost în plină putere şi progresul a luat un avânt covârşitor, în a doua parte a secolului XIV a apărut în Europa poporul turc, care în decurs de trei secole a sfărâmat cu totul puterea ungurească. Faţă de acest popor cuceritor, destinul Ungariei a fost să-şi verse sângele ei sub loviturile acestei puteri, iar chemarea ei a fost, să o oprească. În urma luptelor cu turcii, poporul ungar aproape a pierit, numărul sufletelor s'a micşorat în proporţie îngrozitoare, iar averea lui naţională, s'a nimicit. Catastrofa cea mare a ajuns asupra naţiunei maghiare sub dominaţia regelui Ludovic II, din familia Jagello, în anul 1526, pe câmpul Mohaci.

Abia se liberează poporul maghiar de sub stăpânirea turcească în anul 1699 în urma păcei încheiate la Carloviţ, ţara sărăcită îşi primeşte un nou duşman în Austria imperialistă. Puterea Habsburgilor, ca recompensă pentru ajutorul dat ungurilor la isgonirea turcilor, a cerut renunţarea la suveranitatea de Stat şi a avut intenţia fermă să încorporeze Ungaria liberată cu câteva momente mai înainte, între Statele unitare de sub cârmuirea Habsburgilor. Contra politicei de centralizare a Austriei s'a ridicat imediat şi spontan, instinctul de existenţă al naţiunei. Dacă în secolele anterioare, motivul general al istoriei poporului maghiar a fost lupta şi rezistenţa în contra cuceririlor turceşti de acum înainte apărarea independenţei naţionale, faţă de tendinţele centralizatoare ale Austriei, se pune în primul plan. Încercările ministrului de stat Lobkowitz, ale lui Ampringen şi ale cardinalului Kollonich, intenţiunile şi înfăptuirile lui Iosif II, înfrângerea ungurilor cu ajutorul ruşilor în luptele lor pentru libertate, depunerea armelor dela Világos şi eforturile ministrilor Swarzenberg şi Bach, sunt momentele cele mai importante, ale politicei de contopire a Habsburgilor. În urma ciocnirei centralismului austriac cu tendinţele de independenţă ale puterei naţionale maghiare, tenziunea a fost stabilită şi a fost eliminată numai în anul 1867 cu ocaziunea împăcărei naţiunei ungare cu dinastia habsburgică şi a încheierei, aşa numitului dualism.

Reprivirea istorică succintă de mai sus ne evidenţiează în mod neîndoios, *că naţiunea maghiară îndată ce a călcat pământul Europei a fost nevoită să intre în luptă interminabilă, pentru*

a-şi asigura posibilităţile existenţei, evoluţiei şi propăşirei sale. A fost silită secole întregi ca să-şi apere cu armele independenţa ţării sale contra pericolelor iminente de din afară, cari au atacat independenţa şi integritatea sa naturală. Este natural, că pe lângă astfel de situaţiuni istorice, care pretind o pregătire neîncetată la războiu defensiv, *regularea relaţiunilor interne, eliminarea divergenţelor, rezolvarea chestiunilor de discordie şi în general munca de propăşire şi a întăririi interne n'a putut lua un avânt mai considerabil şi dinamismul ei a avut un ritm foarte încet.*

Presiunea turcilor, la urmă a austriacilor de din afară, iar puterea extensivă a problemelor nerezolvate de dinăuntru au măcinat rezervele de puteri nu prea abundente ale ungurilor.

Una dintre aceste probleme interne nerezolvate a fost *chestiunea naţionalităţilor, în concepţie mai strânsă: mişcarea naţională a poporului român din Ardeal.* Recunosc şi istoricii români, *că în primăvara şi vara anului 1790, după moartea lui Iosif II, s'a organizat în rândurile conducătoare ale poporului român din Ardeal o mişcare naţională şi politică,* care şi-a avut scopul, să grupeze toate straturile poporului român pentru susţinerea unui ideal comun şi a unui program central; în general a urmărit deşteptarea conştiinţei naţionale într'un cerc cât mai întins.[4] Adică ultimile decenii ale secolului XVIII înseamnă pornirea organizată şi uniformă a mişcărei naţionalităţilor române din Ardeal. Este adevărat, că în al treilea deceniu al secolului le găsim urmele pretenţiunilor politice posterioare ale naţionalităţilor, în adresele înaintate de episcopul Klein lui Carol III şi împărătesei Maria Terezia, în care cere, ca în regiunile locuite în majoritate de români, administraţia locală să fie română, iar în serviciile publice românii să fie angajaţi corăspunzător procentului lor şi participarea lor în camerile de legiferare să fie în proporţie cu acest procent numeric,[5] însă încercarea aceasta nu s'a desvoltat şi nu a devenit o mişcare organizată a maselor mari.

Îndată după moartea împăratului Iosif II, reprezentantul cel mai tipic şi agil al absolutismului germanizator şi abia a ocupat

[4] *Dr. Ioan Lupaş*: „Contribuţiuni la istoria românilor Ardeleni, 1780—1792." Ediţia Acad. Rom. Bucureşti, 1915, pag. 624.

[5] *Jancsó Benedek*: „A román iredentista mozgalmak története." Budapesta, 1920, pag. 17.

tronul Leopold II, conducătorii românilor din Ardeal n'au mai stat nepăsători, ci au început a se întruni în diferite locuri şi a se sfătui asupra mijloacelor şi căilor de urmat, ca să poată dobândi drepturi constituţionale-politice şi pentru poporul român. *Ioan Bob episcopul greco-catolic din Blaj şi Gherasim Adamovici episcopul greco-oriental din Sibiu, în anul 1791 au înaintat împăratului Leopold II un memoriu, căruia mai târziu is-a zis «Supplex libellus valachorum»* în care pentru întâia dată au fost cuprinse în scris cererile politice şi naţionale ale românilor Ardeleni, bazate pe documentaţia filologică şi istorică a cercetătorilor renumiţi ai trecutului românesc: Klein, Sincai şi Maior şi pe scrierile cronicarului anonim (Anonimus) al regelui Béla.

În acest memoriu – Supplex libellus valachorum – după o lungă introducere istorică, românii Ardeleni îşi formulează postulatele lor naţional-politice în următoarele puncte: 1. Numirile odioase de toleranţi, neprimiţi între straturi să nu mai fie întrebuinţate la adresa românilor, fiind nedemne şi injurioase. Naţiunea română să fie reaşezată în folosinţa tuturor drepturilor civile şi regnicolare. 2. Naţiunii române să i se restitue între celelalte naţiuni ardelene locul, pe care l-a avut înainte de anul 1437, când s'a încheiat „unio trium nationum". 3. Clerul, nobilimea şi poporul român să fie împărtăşit de acelaş tratament şi de aceleaşi beneficii ca şi clerul, nobilimea şi poporul naţiunilor, cari constituesc „sistema uniunii." 4. Să fie admişi în număr proporţionat şi românii ca deputaţi în dieta ţării şi ca funcţionari publici. 5. Pentru judeţe, scaune şi districte să se stabilească numiri ungureşti româneşti, sau săseşti româneşti după naţionalitatea locuitorilor, ori să li se dea vechile numiri, după râuri şi cetăţi. Să se declare, că toţi locuitorii principatului, fără nici o deosebire de naţiune sau religie trebue să fie împărtăşiţi de beneficii şi de libertăţi egale şi să poarte, în măsura puterilor, sarcini egale. [6]

Dupăce dieta din Cluj n'a luat în considerare cele cinci puncte ale memoriului, episcopii Ioan Bob şi Gherasim Adamovici au plecat la Viena, spre a mijloci la curtea împărătească, să li se facă şi românilor dreptate, dar totuşi, după actul politic al memoriului „Supplex libellus valachorum" mişcarea naţională a românilor Ardeleni a avut o perioadă de 50 ani destul de liniştită. Motivul cel mai important al acestei linişti şi inactivitate

[6] *Jancsó Benedek*: opera citată, pag. 20.

era, că în viaţa istorică a Principatelor Româneşti epoca fanarioţilor (1714 - 1821) chiar atunci şi-a dat sfârşitul şi astfel în timpul marilor transformări politice şi naţionale, reciprocitatea de simţire, de gândire şi de planuri politice era foarte greu de stabilit şi de consolidat Puterea de atragere, care ar fi îndreptat poporul român din Ardeal spre un centru, care este plasat în afară de hotarele Statului, nu a avut o intensitate potrivită; iar încercările şi tendinţele venite din partea Principatelor Româneşti n'au fost destul de viguroase spre a putea da curs unei mişcări cuprinzătoare de masse.

Evoluţia şi formarea mai deplină a aspiraţiunilor mişcărei naţionale a românilor din Ardeal *este în strânsă legătură cu dorinţa opiniei publice liberale din Ungaria, care în deceniul al treilea al secolului trecut a pretins, ca în locul limbei latine să fie introdusă limba maghiară, drept limbă oficială în organizaţiile administrative şi în diferitele ramuri ale vieţei publice.* Legile aduse, în legătură cu limba oficială, de către adunările de reforme ale ţărei — VIII: 1830, III: 1836, VI: 1840, II: 1844, au ordonat întrebuinţarea limbei maghiare drept limbă oficială, însă au neglijat şi nu au luat în considerare pretenţiunile naţionalităţilor. Este adevărat însă, că nici una dintre dispoziţiunile pozitive nu conţine o astfel de regulă, care ar fi avut scopul suprimarea şi prigonirea naţionalităţilor, sau împiedecarea evoluţiunei însuşirilor speciale şi tipice ale acestora. Legile VIII: 1840 şi II: 1844, pe care naţionalităţile le-au atacat cel mai violent fiindcă acestea au obligat pe toţi preoţii să şi însuşească limba maghiară şi au ordonat întroducerea limbei maghiare în învăţământul public, *nici n'au fost aplicate.*

Totuşi mişcarea naţională a poporului român din Ardeal din zi în zi a devenit mai puternică şi mai întinsă şi puterea ei motrică a fost problema nerezolvată a limbei. *Caracterul naţional al unui popor se demonstrează în forma cea mai accentuată şi tipică prin limba lui şi limba proprie a fiecarei naţiuni, este un factor decisiv de conştiinţă naţională; ea a ajuns să ţină permanent trează conştiinţa fiecărui individ despre personalitatea morală aparte a naţionalităţii sale.* Cu drept cuvânt spune Eötvös Iosif, autorul legii naţionalităţilor, că popoarele ţin azi mai mult la limba lor, decât la patrie. Este deci natural, că o naţiune îşi mobilizează toate puterile de rezistenţă împotriva agresiunilor şi duşmăniei, cari ţintesc înlăturarea şi suprimarea

limbei proprii a ei; este usor de înţeles, că mişcarea naţională a românilor din Ardeal a manifestat o atitudine ostilă şi dârză, faţă de raţionalismul primitiv al liberalismului, care nu s'a folosit de ocazia potrivită pentru a rezolva problemele arzătoare şi a lichida diferendele între majoritate şi naţionalităţi.

După astfel de antecedente au survenit evenimentele din 1848–49, care au condus naţiunea ungară la depunerea armelor la Világos. În istoria mişcărilor naţionale române din Ardeal, *Adunarea Naţională română ţinută la Blaj, în ziua de 15 Mai 1848,* a fost o manifestaţie foarte importantă. Importanţa ei constă în aceea, că în secolul XIX adunarea aceasta a formulat întâia oară programul politic al românilor din Ardeal. Punctele principale ale acestui program sunt următoarele:

1. Naţiunea română pretinde în privinţa politică independenţa sa naţională, ca naţiunea română să fie reprezentată în număr proporţionat în dieta ţării, ca să aibă funcţionarii ei în toate ramurile administraţiei locale, în justiţie şi în armată şi ca limba română, să fie întrebuinţată în proporţie cuvenită atât în legiferare, cât şi în administraţie. Pretinde, ca în fiecare an să aibă posibilitatea de a ţine adunarea ei naţională.

2. Naţiunea cere înarmarea poporului român, adică înfiinţarea unei gărzi naţionale şi cere ca şi ofiţerii acestei gărzi să fie români.

3. Cere, ca chestiunea unirei cu Ungaria să nu fie luată în desbatere, până când şi naţiunea română nu va fi şi ea o naţiune constituţională şi dacă dieta Ardealului ar întra în desbaterea unirei, atunci naţiunea română protestează în mod solemn contra acestui procedeu.

Cât priveşte pretenţiunile politice, adunarea naţională română din Blaj, în programul ei votat a trecut numai cu atâta peste pretenţiunile memoriului „Supplex libellus valachorum", cu cât timpurile de atunci schimbate, au justificat afirmativ modificarea acestuia. Au protestat împotriva unirei Ardealului cu Ungaria, însă n'au pretins încă nimic aşa ceva, ce ar fi lezat sau periclitat integritatea teritorială a Statului.[7] Primele urme ale planurilor foederalistice le găsim *în adresele înaintate la Viena, pe la sfârşitul anului 1849, respective la începutul anului 1850 de către Andrei Şaguna episcopul ortodox din Sibiu şi Vasile Erdélyi episcopul unit din Oradea.* Însă aceste planuri, care n'au

[7] *Jancsó Benedek:* opera citată, pag. 38—39.

luat în considerare starea faptică teritorială a Statului ungar, nici ideea de Stat şi au avut scopul unirea tuturor românilor într'o provincie separată şi sub un şef deosebit naţional, n'au fost concretizate şi aplicate nici în dispoziţiunile legilor despre egalitatea naţionalităţilor şi a limbilor, aduse şi votate în dieta Ardealului convocată prin patenta imperială la Sibiu pentru data de 15 Iunie 1863 şi la care dietă au luat parte numai reprezentanţii românilor şi ai saşilor.

Dieta Ardealului din Cluj, la 30 Mai 1848 a votat unirea Ardealului cu Ungaria. Însă legile din 1848–49 n'au rezolvat nici de data asta problema naţionalităţilor şi astfel suntem nevoiţi a primi drept adevăr ceeace spune Szekfü Iuliu, distinsul istoric maghiar contemporan. El ne arată şi documentează, că *problema de uriaşă importanţă a naţionalităţilor îşi are rădăcinile ei în atitudinea liberalismului din al patrulea deceniu al secolului trecut.* Problema (a limbei) ivită atunci nu a fost rezolvată astfel, ca părţile interesate să se fi putut linişti şi convieţuirea lor să devină intimă şi amicală. Problema nerezolvată de atunci s'a întins ca o rană deschisă asupra corpului naţiunii. Rana aceasta însă nu o găsim numai în desvoltarea ungară, ci aceasta se află în toate Statele moderne, între hotarele cărora trăesc fii mai multor rase de popoare sub dominaţia principiilor liberale de Stat. Liberalismul n'a rezolvat nu numai problema naţionalităţilor a noastră dar n'a rezolvat nici pe aceea a Austriei, a Germaniei şi a Angliei... Liberalismul n'a domolit nicăiri mişcările revoluţionare ale naţionalităţilor; chiar şi faţă de diferendele cele mai simple, care au ieşit la iveală între popoare, Libertatea şi Mintea s'au dovedit ca neputincioase. Nu avem deci motive să ne acuzăm: conştiinţa noastră poate să fie liberă de păcate şi egoism, fiindcă cu totul că nu le-am putut rezolva problemele noastre de naţionalitate, nu ne poate condamna nimenea, dacă cumva nu este fariseu, fiindcă nu există nici un popor, care ar fi rezolvat această problemă în ultima jumătate a secolului, în perioada liberalismului. Libertatea politică s'a dovedit ineficace pentru a potoli ea singură valurile de antagonism extrem de vage între germani–cehi–polonezi, englezi–irlandezi şi în Alsacia între germani şi francezi.[3]

[3] *Szekfü Gyula*: „Három nemzedék és ami utána következik." Budapesta, 1934, pag. 119.

După ce absolutismul austriac s'a prăbuşit pe câmpurile de luptă italiene şi cehe, în anii 1859 şi 1866 şi naţiunea ungară şi-a demonstrat voinţa s'a fermă de împăcare, în anul 1867 s'a încheiat între Austria şi Ungaria aşa numitul dualism. În legătură cu împăcarea de drept public, urmă realizarea neîntârziată a programului lui Széchenyi: restabilirea relaţiei amicale cu naţionalităţile ţării. Luptele crâncene şi dezastruoase ale anilor 1848–49 au lăsat impresii sguduitoare în conştiinţa şi mentalitatea naţiunei maghiare; deja în timpul absolutismului s'au ridicat glasuri, care au pretins împăcarea sinceră cu naţionalităţile.[9]

Principiile şi ideile cuprinse în legea XLIV: 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor îşi au ca bază renumitul discurs academic al lui Széchenyi Ştefan. Forma ei este liberală, iar conţinutul îl are stigmatul curentului marelui reformator al vieţii publice maghiare, Széchenyi Ştefan. Legea este opera personală a lui Deák Francisc şi Eötvös Iosif, cei doi mari bărbaţi de Stat din era dualismului. Principiile şi dispoziţiunile cuprinse în legea naţionalităţilor sunt următoarele:

I. *Limba oficială a adunărei ţării şi a guvernului* este cea maghiară. În limba ungară se aduc legile ţării, însă acestea trebuesc publicate în traducere oficială în limbile tuturor naţiunilor din ţară. (Art. 1.)

II. *În viaţa autorităţilor municipale* limba oficială este cea ungară. În procesele verbale, pe lângă limba oficială, se pot folosi toate limbile, pe care le doreşte reprezentanţa autorităţei, sau o cincime a ei. În adunări şi şedinţe fiecare membru are dreptul să vorbească în limba lui maternă. Autorităţile municipale în actele lor înaintate guvernului Statului pe lângă limba oficială, pot folosi fiecare limbă din procesele verbale ale lor. În raporturile lor reciproce, autorităţile au dreptul să folosească pe lângă limba oficială ori care dintre limbele întrebuinţate la dresarea proceselor verbale. În cadrul gestiunilor interne este obligatorie limba oficială. Însă în cazul dacă aceasta s'ar lovi de greutăţi se poate utiliza oricare dintre limbile din procesele verbale ale autorităţii. Funcţionarii în relaţiunile lor oficiale cu comunele, adunările, asociaţiunile, instituţiunile şi particularii sunt ţinuţi a comunica în limba proprie a acestora. (Art. 2, 3, 4, 5, 6.)

[9] *Szekfü Gyula*: opera citată, pag. 199.

III. *În justiție*, dacă partea recurge fără intervenția advocatului instanțelor judecătorești, are dreptul, ca pe lângă limba oficială să vorbească în oricare limbă, care este recunoscută ca limbă a procesului verbal al municipiului la care aparține autoritatea judiciară respectivă. Procesele verbale ale desbaterilor se pot dresa în oricare dintre aceste limbi. Hotărârile judecătorești trebuesc aduse în limba procesului verbal dresat în cursul desbaterilor; totuși acestea se pot elibera, la cererea oricărei dintre părți, în limba, care este recunoscută pentru procesul verbal al municipiului în interiorul căruia se află judecătoria. Forurile judiciare apelative, în caz de nevoie dispun ca actele dresate în altă limbă decât cea oficială să fie traduse în ungurește, pe cheltueala Statului. Hotărârile ce le aduc instanțele de recurs, sunt redactate în limba oficială însă judecătoria ca instanță de fond, în competința căreia cade înmanuarea acestora, este obligată a le elibera aceste hotărâri în oricare dintre limbile acceptate pentru procesele verbale ale municipiului pe al cărui teritoriu ea se găsește. Limba oficială a autorităților cărții funduare este cea ungară, însă deciziunile și extrasele trebuesc eliberate pe oricare limbă a procesului verbal al municipiului pe teritoriul căruia funcționează autoritatea cărții funduare. (Art. 7, 8, 9, 11, 12.)

IV. *Comunitățile bisericești*, precum și corpurile și autoritățile eclesiastice superioare sunt în drept să și stabilească limba pe care o folosesc în deliberațiuni, la conducerea matricolelor, în gestiunea interioară, precum și în școlile susținute de ele, ținând seama în acest din urmă caz numai de dispozițiunile cuprinse în legea învățământului public. (Art. 10, 14, 15, 16.)

V. *Pe terenul instrucției publice* Statul este obligat a se îngriji, ca în școlile de Stat fiecare cetățean al său să aibă posibilitatea de a se instrui în limba lui maternă. În școlile secundare și superioare unde limba maternă a elevilor nu este aceeaș, pentru fiecare dintre aceste limbi se înființează o catedră de limbă și de literatură, maternă. În universitățile țării limba de predare este cea maghiară, însă Statul este obligat ca să înființeze câte o catedră de limba și literatura fiecărei naționalități. Fiecare cetățean, indiferent de naționalitate, parochiile și comunele pot înființa școli primare, secundare și superioare, care au drepturi pe deplin egale cu școlile de Stat de acelaș grad. (Art. 17, 18, 19, 26.)

VI. *Pe terenul organizațiunei sociale* fiecare naționalitate are dreptul, ca în vederea și în interesul desvoltărei limbei, artei, științei, agriculturei, industriei și a comerțului să-și organizeze societăți și colectivități, să întocmească pentru acestea statute. Aceste societăți au dreptul să funcționeze în deplină libertate, însă sub controlul Statului. (Art. 26.)

VII. *În viața publică comunală* tot aceleași norme sunt de urmat, ca și la autoritățile municipale. Fiecare cetățean al țării are dreptul să adreseze petițiunile lui în limba sa maternă către comune, autorităților bisericești, instanțelor judiciare și organelor acestora, precum și guvernului țării. Rezoluția pusă pe actele înaintate urmează să fie redactată în limba ungară, dar guvernul este obligat să anexeze traducerea autentică a rezoluției în limba petițiunei. (Art. 20, 21, 22, 25.)

VIII. *La complectarea locurilor vacante în serviciile publice* numai singură aptitudinea personală este factorul decisiv. Naționalitatea cetățenilor nu poate fi considerată ca piedică pentru ocuparea oricărui oficiu sau demnitate existentă în țară. Guvernul țării va îngriji, ca în oficiile judiciare și administrative și îndeosebi ca prefecți de județe să fie angajați — întrucât este posibil — astfel de persoane, care aparțin diferitelor naționalități, care posed la perfecție limbile necesare și din toate punctele de vedere sunt apte pentru ocuparea serviciului. (Art. 27.)

La alcătuirea legei despre egala îndreptățire a naționalităților au servit de bază generală ideile politice ale lui Eötvös Iosif, autorul teoretic al legei XII: 1867, despre împăcarea Ungariei cu Austria. Ca punct de plecare a servit constatarea teoretică, că naționalităților le trebuesc acordate toate posibilitățile necesare pentru conservarea caracterului special propriu al fiecăreia; pretențiunea acestora pentru recunoașterea și consfințirea egalității în drepturi a lor cu majoritatea dominantă și deținătoare a suveranității trebue satisfăcută fără șovăire. *Drepturile cuprinse în legea naționalităților nu li-se cuvin naționalităților, ca colectivități cu autonomie, sau unități juridice foederalistice, ci indivizii, membri acestora sunt puși în posesia tuturor acestor drepturi, cari li-se cuvin fiilor poporului maghiar, majoritatea națiunii politice.*

Eötvös a văzut clar, că problema naționalităților nu rămâne întotdeauna problema internă ungară și îndată ce Europa va începe a se fermenta și conflictele internaționale vor pune lu-

crurile în extremitate şi puterea de încordare a problemei naţionalităţilor nerezolvată îşi capătă o intenzitate şi va frământa iarăşi atât de febril, cum a fost dela 1848 până la 1867. În legătură cu problema naţionalităţilor, pe lângă motivele lingvistice şi etnografice, el a observat foarte clar individualitatea istorică a naţiunilor, însemnătatea politică a legăturilor lor istorice şi a tradiţiunilor lor. *În sistemul ştiinţei politice a lui, politica nu este nici etnografie, nici istorie, ci jocul viu al ideilor, pasiunilor şi intereselor.* Concepţia aceasta a format fundamentul, pe baza căruia a încercat savantul luminat să rezolve problema naţionalităţilor, amestecând în măsură raţională elementele etnografice şi istorice.[10] Pe lângă o astfel de concepţie teoretică, în baza legei naţionalităţilor s'a părut realizabilă inaugurarea unei noui politici de naţionalitate şi pe deplin corăspunzătoare cerinţelor timpului, *fiindcă legea conţine astfel de dispoziţiuni, care sunt în deplină armonie cu cele mai moderne concepţii, ce le avem astăzi despre problema minorităţilor.* Ea a susţinut şi întărit unitatea şi integritatea Statului faţă de curentele, cari au urmărit descompunerea lui; iar naţionalităţile au fost puse la adăpost şi erau asigurate, că tot ceeace romanii denumiau «*suum cuique*» este al lor. Adică s'a deschis naţionalităţilor posibilitatea, ca prin mijloace legale şi cari nu periclitează unitatea şi integritatea Statului maghiar, să lucreze la propăşirea lor culturală şi materială.

Până când partea aceea a legei, care conţine prelucrarea drepturilor naţionalităţilor, este opera lui Eötvös Iosif, autorul capitolului de întroducere al legei, care conţine principiile prohibiţiunilor, este Deák Francisc. Noţiunea de «*naţiune politică unitară*» aici a fost concretizată pentru prima oară. Acceptarea acestui principiu şi adoptarea lui ca bază istorică a evoluţiei a constituit condiţiunea exercitării drepturilor legiferate pentru naţionalităţi.

Noţiunea naţiunei se poate examina din trei puncte de vedere şi de câte ori ne apropiem de ea din altă direcţie, totdeauna ajungem la o altă definiţiune a ei. Căutând sensul naţiunei *din punct de vedere juridic,* găsim că ea este o colectivitate, căreia îi aparţin toţi cetăţenii unui Stat, cari sunt posesori

[10] *Klebelsberg Kunó*: „Br. Eötvös József emléke". Conferinţa a apărut în cartea lui: „Beszédei, cikkei, törvényjavaslatai 1916—1926". Budapesta, 1927, pag. 267—277.

de drepturi politice, fără considerare, cărei naţionalităţi aparţin. Luând în considerare *regulele etnice* şi încadrând naţiunea între hotarele date de acestea, vom ajunge la stabilirea, că în comunitatea acesteia aparţin fără excepţie indivizi, cari au aceiaş naţionalitate, fără considerare că trăesc pe teritorul unui singur Stat, sau pe teritoriul mai multor State. La urmă, *călăuzindu-ne de direcţiunile politice,* vom afla că toţi locuitorii unui Stat sunt membrii universalităţei neîmpărţite al naţiunei, fără deosebire cărei naţionalităţi aparţin.

Dovada faptului, că însuşi Deák Francisc a înscris noţiunea naţiunei politice unitare în textul legii în acest sens, este că a înşirat între popoarele cu limbă şi naţionalitate diferită şi pe poporul unguresc, purtătorul naţiunei politice. Adică desvoltarea acestei noui noţiuni nu a însemnat suprimarea cu orice preţ a caracterelor speciale ale naţionalităţilor, cari trăesc pe teritoriul ţărei, acceptarea acesteia din partea naţionalităţilor nu ar fi însemnat renunţarea şi abnegarea fiinţei lor naţionale. *Astfel noţiunea naţiunei politice unitare a servit numai la determinarea caracterului politic al Statului şi a însemnat forma de oapariţie exterioară a lui.*

Legea XLIV: 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor nu a satisfăcut naţionalităţile. Reprezentanţii naţionalităţilor au refuzat dela început acceptarea şi votarea acesteia. Contrapropunerea deputaţilor naţionalităţilor, ca opiniune minoritară, a fost prezentată de către Mocsonyi Anton. Acest contraproiect de lege recunoaşte unitatea şi integritatea hotarelor politice şi teritoriale a Statului, *însă înăuntrul acestora în locul naţiunei politice unitare pretinde, ca ungurii, românii, sârbii, slovacii şi rutenii să fie recunoscuţi ca naţiuni cu drepturi egale ale ţării.* Judeţele, plăşile şi sectoarele de alegeri să fie organizate în baza principiului de naţionalitate şi pe baza acasteia în aceste unităţi administrative limba oficială să fie limba acelei naţiuni, care formează majoritatea populaţiei. Limba maghiară, ca limba majorităţei locuitorilor din ţară, să fie limba oficială a parlamentului şi a guvernului central. Pe lângă steagurile coroanei ungare să fie întrebuinţate şi steagurile naţionalităţilor. Proiectul minoritar al naţionalităţilor conţine astfel de pretenţiuni referitoare la viaţa administrativă, la justiţie şi la gestiunile de afaceri din municipii, precum şi pentru instrucţia publică, cari întrec toate drepturile asigurate în legea naţionalităţilor.

Legea pentru egala îndreptățire a naționalităților de fapt este a treia în rândul acelor legi, prin care parlamentul ungar, după anul împăcărei dintre Ungaria și Austria, a căutat ca pe lângă respectarea intereselor vitale ale Statului să rezolve problema acută a naționalităților. *Legea IX: 1868* a asigurat bisericei greco-orientale române autonomie complectă institutiunilor de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte așezăminte de educațiune. *Legea XXXIX: 1868* a introdus în Corpus Juris unguresc arhiepiscopia greco-catolică din Alba Iulia – Făgăraș (Blaj) și episcopiile din Gherla și Lugoj.

Experimentul cel mare, care a avut menirea de a aranja problema naționalităților la satisfacțiunea ambelor părți, a rămas o încercare zadarnică, un compromis unilateral. După un an dela întocmirea și sancționarea legei pentru egala îndreptățire a naționalităților în anul 1869, când naționalitățile n'au avut nici o experiență că în ce sens va fi aplicată această lege, ele au manifestat o atitudine pasivă față de ea și au acceptat principiul roman „non putarem.“ [11] *Conducătorii mișcărei naționaliste a poporului român, adunați la Mercurea în zilele de 7 – 8 Martie 1869, au declarat pasivitatea politică.* Cu totul, că atitudinea ostilă a naționalităților manifestată în contra legei XLIV: 1868, a determinat opinia publică maghiară ca să nu mai aibă nici o încredere în legea naționalităților și să o considere ineficace pentru rezolvarea problemei, *în 1872 s'a făcut o nouă încercare în interesul de a aranja chestiunea aceasta devenită din ce în ce tot mai primejdioasă.* Însă, inițiativa ministrului-președinte maghiar Lónyai Melchior a dat greș din cauză, că politicianii naționalităților în memorandul lor întocmit la Blaj, au ridicat astfel de pretențiuni, între altele, ca condițiune a împăcărei și revizuirea legei despre unirea Ardealului cu Ungaria, cari au întrecut cu mult acele principii, cari au format scheletul stabil al legei naționalităților.

Soartea legei despre egala îndreptățire a naționalităților, parcă ar fi voit să justifice proverbul clasic: quod ab initium vitiosus est, tractu temporis convalescere nequit. Dacă augurii ar fi putut să prorocească din simptomele, din fenomenele divergențelor, din manifestările voințelor și alte tendințelor, care

[11] *Bethlen István*: „Interpelláció 1907 április 10-én a román nemzetiségi mozgalmak ügyében.“ Discursul a fost publicat în volumul: „Beszédei és irásai.“ Budapesta, 1933, vol. I—II., pag. 20 din vol. I.

şi-au întins suprafaţa de fricţiune a curentelor antitetice, care şi-au întunecat perspectivele şi speranţele legate de legea XLIV: 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor şi care era chemată să rezolve definitiv problema naţionalităţilor, ei ar fi schiţat brusc conturele eşecului, care a neliniştit necontenit opinia publică dela declararea dualismului până la descompunerea Monarchiei Austro-Ungare.

Pentru a putea înţelege mişcarea naţionalistă a poporului român din Ardeal în intervalul de timp dela 1868 până la 1918, precum şi soartea fatală a legei naţionalităţilor, *suntem nevoiţi de a cerceta evenimentele şi împrejurările istorice, cari au schilozat voinţa pornită pentru realizări, în sensul adevărat al legei.*

Nu încape nici o îndoială, că în viaţa poporului român din Ardeal, suirea pe tron a regelui Carol I la 10 Mai 1866 şi recunoaşterea României ca regat liber şi independent la 10 Mai 1881, au constituit un punct pentru o nouă orientare politică. Conducătorii mişcărei naţionalităţilor şi-au pierdut convingerea, că aplicarea legilor ungare şi reformarea eventuală a acestora pe cale constituţională şi parlamentară, ar putea să fie cea mai mare garanţie desvoltărei libere a naţionalităţilor.[12] Factorul nou politic: Regatul Român, care şi a făcut apariţia la orizont, a făcut ca conştiinţa naţională a românilor Ardeleni să progreseze ritmic. *Faptul că între schimbările constituţionale şi de drept public survenite în România independentă şi întărirea mişcărei naţionale a românilor din Ardeal au existat legături psihologice, îl recunosc şi scriitorii şi istoricii români.*[13], [14]. Însă aceasta ne învederează şi schimbările şi nouile orientări pe care le găsim în politica naţională a popoarelor nemaghiare din Ungaria.

În programul partidului naţional român, constituit la 12 Mai 1881, în urma iniţiativei lui Popea Nicolae, vicariu greco-oriental din Sibiu şi care program a fost rezultatul unei desvoltări lungi de un secol şi jumătate şi a fost conceput de cooperarea intensivă a forţelor istorice, pe primul plan le găsim pretenţiunile ferme ale naţionalităţilor pentru revizuirea legei pentru

[12] *Bethlen István:* opera cit. pag. 21, vol. I.

[13] *Nicolae Iorga*: „Calendarul Ligei Culturale pentru anul 1909", pag. 64.

[14] *Mircea Russu Sirianu:* „La question de Transylvanie et l'unité politique roumaine." Paris, 1916, pag. 307.

egala îndreptățire a lor. precum și anunțarea, că partidul național român va lupta fără șovăire pentru redobândirea autonomiei Ardealului. Deși în privința tacticei de urmat, conducerea partidului național român n'a reușit să aibă o armonie complectă – căci de exemplu grupul lui Babeș Victor și Mocsonyi Alexandru n'a aprobat ca partidul național român să-și realizeze pretențiunile politice ale lui în contra constituției Statului și cu mijloace, cari periclitează bazele și principiile doctrinei de drept constituționa, – *partidul național român în consfătuirile ținute în anii 1884, 1887, 1890, 1892, 1893, 1895 și 1905 nu a schimbat întru nimic punctele programului fixat la Sibiu, ci și le-a însușit complect.* În acest timp s'au angajat în serviciul acestui gând separatistic toate mișcările și manifestațiunile mai însemnate ale poporului român. Memorandul studenților universitari din București, publicat în Noemvrie 1890, Replica dată la răspunsul studenților unguri, publicată în 1892, Memorandul partidului național român, înaintat la Viena, la 28 Mai 1892, fără știrea guvernului maghiar și înființarea și funcționarea Ligei Culturale, înființate în București, la 24 Ianuarie 1891, sunt momentele cele mai însemnate ale politicei naționale române, cari și-au avut scopul să transpună în opinia publică o idee călăuzitoare, care să înregimenteze întreaga națiune română într'o voință unitară.

Fiindcă fiecare acțiune naște reacțiune, din punct de vedere național, social și psihologic o găsim explicabilă împrejurarea, că colectivitatea societății maghiare și păturile conducătoare ale acesteia și-au pierdut încrederea în legea pentru egala îndreptățire a naționalităților, fiindcă au observat, că din cauza rezistenței pasive, organizată de către partidul național român, împăciuirea și colaborarea strânsă între elementele ungare și nemaghiare în spiritul acestei legi, este irealizabilă. În măsura în care mișcările naționalităților și-au împrumutat un caracter tot mai ostil și separatistic față de corpul politic constituit și față de principiul de Stat, în aceeaș măsură s'a micșorat interesul maghiarimei pentru legea naționalităților.

Conform celor de mai sus, una dintre greutățile legate de aplicarea integrală a legei pentru egala îndreptățire a naționalităților își are rădăcinile ei tocmai în atitudinea naționalităților interesate în primul rând, iar a doua este în strânsă legătură cu atitudinea politică a Austriei față de problema naționalităților.

În viața istorică a poporului maghiar problema naționalităților și cea austriacă au stat strâns legate una de alta. În politica austriacă dinainte de războiu, naționalitățile au fost factorii permanenți, cu puterea cărora au stăruit să contrabalanseze puterea rasei maghiare, ca aceasta să nu descompună cumva imperiul austriac.[15] A fost deci clar, că politica austriacă tradițională s'a folosit cu orice preț de acest mijloc spre a-și putea asigura continuitatea dominațiunei austriace într'un Stat, care în fiecare clipă se aștepta la o ofensivă concentrică a cetățenilor de origini neaustriace. Acest mijloc al politicei austriace, practicat cu foarte mare dibăcie, n'a fost de dată recentă. După încheierea dualismului în 1867, politica austriacă, exploatatoarea rasei maghiare, s'a prezentat în haină schimbată și a prezentat cartea sa de vizită ca binevoitoare și sinceră. Aparența era schimbată, însă în fond a rămas cea veche: marea împăcare din 1867 nu a adus nici o schimbare în fond. Cercurile conducătoare din Viena au arătat o atenție binevoitoare față de mișcarea națională a sârbilor din Ungaria, deja în timpul domniei lui Leopold II. *Pe de altă parte ei au avut grije, ca să adreseze și poporului român din Ardeal cuvinte de încurajare și au promis marea cu sarea, că vor să primească și pop rul român din Ardeal drepturi similare și chiar complect și întru totul egale cu cele ale sașilor.*[16]

Politica austriacă, care în timpul dualismului a fost foarte îngrijită, ca prioritatea și superioritatea ei să nu scadă cumva, sub influența evenimentelor și întâmplărilor. Cu tactica ei rafinată, a ținut mereu la ordinea zilei problema nerezolvată a naționalităților, ca astfel să anihileze puterile colectivității ungare, cari tindeau la supremație, între popoarele monarchiei. Deci pentru Austria a fost o problemă esențială și vitală de a se folosi permanent și cu mult tact de posibilitățile rezultate din tărăgănarea diplomatică a rezolvărei acestei probleme acute. Prin urmare, *conducătorii oficiali și cu răspundere, precum și colectivitatea poporului maghiar de câteori și-au pus problema naționalităților pe primul plan al preocupărilor lor, au depus toată silința de a rezolva problema naționalităților și au avut teamă, că vor fi atacați în spate de către puterile din Viena, care și-au desfășurat activitatea lor în dosul culiselor.*

[15] *Klebelsberg Kunó*: opera citată la punctul 10, pag. 270.

[16] *Dr. Ioan Lupaș*: opera citată la punctul 4, pag. 623.

Datele şi evenimentele puse în evidenţă de acest studiu, pot fi rezumate în trei puncte şi anume:

I. Istoria poporului maghiar ne arată graficonul unei lupte permanente. Seizmograful istoriei lui notează vibraţiuni şi cutremure permanente, cari au periclitat existenţa, libertatea şi independenţa Statului maghiar. Din cauza luptelor purtate în contra inamicilor externi, nu a putut găsi ocazia pentru rezolvarea problemelor interne. Direcţiunile liberale ale politicei din 1848–49 de fapt nu au rezolvat problema naţionalităţilor, care pe lângă problemele de drept public, a fost problema cea mai accentuată a vieţei publice maghiare, dar totatunci, nici celelalte State din Europa n'au avut posibilitatea de a linişti patimile revoluţionare ale naţionalităţilor. Însă la 1868, în anul următor după încheierea dualismului şi rezolvarea problemei de ordin de drept public, când mersul de desvoltare istoric al poporului maghiar a devenit mai nivelat, atunci a întocmit legea XLIV: 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor.

II. Mişcarea naţională a poporului român din Ardeal, pornită la cale în anul 1791, exceptând pretenţiunile foederalistice cu totul izolate ale lui Andrei Şaguna şi Erdélyi Vasile, până la încheierea dualismului a recunoscut unitatea Statului maghiar şi în cadrele acestuia a pretins pentru poporul român drepturi culturale, economice, administrative, politice şi confesionale, pe terenul justiţiei şi al instrucţiei. Legea XLIV: 1868 a recunoscut toate pretenţiunile naţionalităţilor, cari n'au periclitat întru nimic unitatea ţării şi interesele drepturilor de Stat ale acesteia. Aplicabilitatea acestei legi şi aptitudinea ei pentru rezolvarea problemei naţionalităţilor le-au recunoscut chiar şi politicianii români, când pentru rezolvarea parţială şi provizorie a problemei minorităţilor, Consiliul Dirigent, cu ordonanţa No. I. s'a asigurat acestei legi ca să rămână în vigoare şi pe mai departe, cu modificarea, că drepturile asigurate naţionalităţii române i se cuvin minorităţii maghiare şi celorlalte; iar unde ordonă întrebuinţarea limbei maghiare, acolo este de înţeles limba română.

III. Legea XLIV: 1868 despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor nu a satisfăcut însă naţionalităţile şi faţă de acestea, ele s'au retras în pasivitate. Pretenţiunile teritoriale ale naţionalităţilor şi politica austriacă manifestată în legătură cu problema naţionalităţilor a făcut, ca opinia publică ungară, dornică sinceră de împăciuire să se deslege tot mai mult de legea naţio-

nalităţilor. Naţionalităţile pe deoparte şi politica austriacă pe de altăparte, au fost cauza, că aplicarea în vigoare a acestei legi, a fost îngreunată de piedici invincibile. Partidul naţional român numai în anul 1906 a renunţat la pretenţiunea formulată pentru redarea autonomiei Ardealului şi la punctul 1 din programul adoptat în anul 1905, care cere recunoaşterea ca persoană politică a poporului român din Ardeal, [17] însă opinia publică ce s'a format în legătură cu această chestiune s'ar fi putut schimba numai prin o nouă pregătire temeinică. Întâmplările şi evenimentele istorice survenite între timp, i-au tăiat firul acestei posibilităţi.

Pe lângă toate punctele de vedere şi împrejurările doveditoare, recunoaşterea, respectarea şi aplicarea în realitate a drepturilor asigurate în favoarea popoarelor minoritare şi puse sub garanţie internaţională, nu poate să fie condiţionată de evenimentele timpurilor istorice trecute şi refuzate cu învocarea legei drastice: dinte pentru dinte, nici pentru aceea, *că violarea drepturilor minoritare ar însemna călcarea tocmai a acestui principiu, în baza căruia contractele de pace au făurit în 1919—20 Europa nouă.*

Pentru încheiere: «*Union Catholique d'Études Internationales*» — uniunea catolică înfiinţată pentru studiile internaţionale — cu sediul la Fribourg în Elveţia, în zilele de 17—20 lanuarie 1931 a avut o constătuire, la care au luat parte englezii, belgienii, francezii, irlandezii, polonezii, ungurii, germanii şi elveţienii. [18] La această consfătuire a fost elaborată o declaraţiune despre drepturile şi îndatoririle minorităţilor. Punctul 7 al acestei declaraţii conţine următoarele: Fiindcă naţionalitatea cetăţenilor — indiferent dacă este vorba de una şi unică, sau de mai multe feluri de naţionalităţi — reprezintă pentru acestia o moştenire preţioasă, din acest motiv Statul îşi are unele obligaţiuni potrivite; Statul ca păstrătorul, apărătorul şi servitorul tuturor valorilor umane, este îndatorat să le păstreze, să le apere şi să servească toate acele valori, pe care le reprezintă şi susţine însăşi naţionalitatea. Statul este ţinut să conlucreze în ve-

[17] *Dr. Iuliu Maniu*: „Discursuri parlamentare, 29 Mai — 31 Iulie 1906", pag. 33.

[18] *Mihelics Vid*: „A kisebbségi kérdés a társadalombölcselet fényénél." Studiu publicat în revista „Magyar Kultura" din Budapesta, anul XIX, vol. I. 1932, pag. 395.

derea interesului, ca naţionalităţile să-şi poată îndeplini îndatoririle lor culturale şi de educaţie. Iar aliniatul al doilea al punctului 9 spune următoarele: Asimilaţiunea, dacă sub acest cuvânt înţelegem uniformizarea obiceiurilor şi instituţiunilor naţionale pe alte căi, decât acelea, care îşi cuceresc cu dela sine putere pe cei interesaţi pentru nouile forme ale culturei umane, de asemenea trebue să o condamnăm, indiferent dacă aceasta vine din partea Statului, ori din partea acelor grupuri naţionale, cari nu sunt dispuse să recunoască nici un fel de deosebire. Variaţiunea culturii naţionale este o dovadă a bogăţiei naturei omeneşti. Aceasta în sine nu este dăunătoare Statului, ci din contra, ea poate să contribue la propăşirea şi înflorirea acestuia.

A mai adăuga observaţiuni lămuritoare la aceste gânduri şi idei, este cu totul pe prisos. Sensul adevărat al acestora îşi va găsi drumul şi la acele grupuri de popoare, cari nu vor să cunoască nici un fel de deosebire între graniţele ţării.

Le problème des minorités a la XVI. Session de l'Assemblée de la Société des Nations.

Nous offrons aux lecteurs de cette revue le texte authentique du discours concernant la protection des minorités, tenu par M. le général *Tánczos* au nom de la délégation hongroise.

La seconde question sur laquelle la Délégation hongroise tient à attirer l'attention de l'Assemblée, est celle de la protection des minorités. Cette année, c'est de la tribune de l'Assemblée même que la délégation de la Hongrie voudrait faire quelques observations à ce sujet.

Cette attitude de la délégation hongroise est dictée par la considération que, cette année, l'intérêt général se porte avec une attention encore plus soutenue que d'habitude, vers les délibérations des séances plénières de l'Assemblée.

En soulevant cette question devant vous, la délégation hongroise a surtout en vue l'intérêt européen, car tant que le problème des minorités ne reçoit pas une solution satisfaisante, le mécontentement des minorités, l'amertume qu'elles ressentent, s'opposeront toujours au rétablissement de l'équilibre interna-

tional et au développement d'une atmosphère favorable à la sincère réconciliation des peuples. En dehors de cette considération générale, la délégation hongroise est guidée par la certitude que les modalités d'application de la protection minoritaire exercent une influence décisive sur le sort de plus de trois millions de Hongrois que le Traité de Trianon, sans procéder à une consultation populaire, a placés sous souveraineté étrangère et dont les destinées ne sauraient laisser la Hongrie et la nation hongroise indifférentes, d'autant moins que, en apposant sa signature au bas des dispositions draconiennes du Traité de Trianon, la Hongrie estimait recevoir la garantie des traités de minorités au sujet de la protection efficace des masses hongroises détachées de la mère-patrie.

On sait que la protection que les divers traités de minorités entendaient assurer au profit des minorités s'est révélée insuffisante dans la pratique et que les espoirs éveillés sur ce terrain par la Société des Nations ont été déçus.

Ce fait regrettable tient, abstraction faite de l'insuffisance des dispositions en matière de droit matériel des traités de minorités, en premier lieu aux préoccupations politiques qui ont inspiré les résolutions de l'Assemblée et du Conseil destinées à préciser les modalités d'application de la protection des minorités dont la Société des Nations avait assumé la charge et qui ont engendré des fissures et des lacunes rendant à peu près illusoire le système actuel de la protection des minorités.

La délégation hongroise ne se dissimule pas que, malgré la nécessité évidente d'une refente radicale de la procédure actuellement suivie en matière de protection minoritaire, le moment ne semble pas opportun pour présenter, avec quelque chance de succès, des propositions en ce sens. Elle estime cependant qu'il est de son devoir d'appeler l'attention de l'Assemblée sur les moyens dont l'utilisation sans réserve et l'application pratique permettraient à la Société des Nations, même dans le cadre du système et de la procédure actuellement en vigueur, d'accomplir plus efficacement, plus parfaitement et d'une façon plus conforme aux intérêts des minorités, la tâche qui lui incombe dans le domaine de la protection minoritaire.

La délégation hongroise croit pouvoir résumer comme suit les possibilités offertes par la procédure actuelle :

1° Le Conseil contribuerait beaucoup à fortifier la protection

s'il abandonnait sa thèse professée jusqu'ici sur l'étendue de la garantie assumée par la Société des Nations et sur la question de savoir si le Conseil est tenu d'intervenir pour assurer le respect des traités de minorités seulement dans le cas où des pétitions appellent son attention sur les infractions où le danger d'infraction aux obligations de ces traités, ou bien s'il doit prendre lui-même l'initiative de telles interventions. Se ralliant à la première de ces vues dans sa pratique suivie jusqu'ici, le Conseil n'a pas pris une seule fois l'initiative de l'intervention, quoi qu 'une telle manière de concevoir l'étendue de la garantie soit contraire aux résolutions, tant de l'Assemblée que du Conseil lui-même.

Selon l'interpretation donnée par le Conseil dans sa résolution du 22 octobre 1920 (Rapport Tittoni), la garantie de la Société des Nations signifie entre autres „que la Société doit s'assurer que les dispositions relatives à la protection des minorités sont constamment exécutées." Et la résolution de l'Assemblée du 21 septembre 1922, dit, dans son paragraphe 5, que le Secrétariat général est „chargé de réunir des informations concernant la façon dont sont exécutés les traités des minorités".

Cela ne justifie donc pas la pratique suivie en la matière par le Conseil ; au contraire, les résolutions que nous venons de citer tendent à poser une règle toute différente. Car comment la Société des Nations pourrait-elle s'assurer que les dispositions relatives à la protection des minorités sont constamment exécutées si elle n'observait pas avec attention l'application qu'on fait de ces dispositions et si, en cas d'infraction ou danger d'infraction, elle n'intervenait pas de sa propre initiative ? A quoi peuvent servir, sinon à ce but, les informations que le Secrétariat général est chargé de recueillir sur la façon dont sont exécutés les traités de minorités ?

Le deuxième alinéa de l'article de garantie ne contient pas la restriction que les Membres du Conseil ont le droit d'appeler l'attention du Conseil sur les infractions ou le danger d'infraction seulement dans le cas où une pétition minoritaire a été déposée. Cependant, il peut arriver que la minorité s'abstient d'adresser à la Société des Nations une pétition qui lui attirerait des mesures de représsailles. La menace de l'application d'une sanction pénale peut très bien étouffer la volonté de se plaindre ; c'est ce que montre l'exemple du nouveau code pénal en pre-

paration dans un des Etats liés par les traités de minorités. Dans un tel cas, les infractions les plus graves aux stipulations du traité peuvent être commises sans réparation, si le Conseil n'excerce pas un contrôle permanent sur l'exécutlon des traités et si, au besoin, il ne prend pas lui-même l'initiative de l'intervention.

2° On a exprimé de plusieurs côtés le désir, non réalisé jusqu'ici, de voir créer une Commission permanente des minorités.

L'existence d'une telle commission, composée d'experts, ne porterait nulle atteinte au privilège qu'ont les Membres du Conseil d'avoir seuls le droit d'attirer l'attention du Conseil sur les infractions ou le danger d'infraction aux dispositions des traités ; bien au contraire, elle faciliterait l'usage de ce privilège qui constitue en même temps — d'après le rapport Tittoni — l'accomplissement d'un devoir.

Il est difficile de soutenir que la protection internationale des minorités a moins d'importance que les affaires concernant les mandats, et pourtant ces affaires ont une commission permanente. Il est vrai que le Pacte prescrit l'existence d'une telle commission et ne prescrit pas la création d'une commission permanente des minorités, mais cela ne justifie en aucune façon la non-institution d'une commission permanente des minorités.

3° En ce qui concerne maintenant la suite donnée aux plaintes minoritaires, le suprême desideratum que nous nous permettons de formuler est que le Conseil écarte dans cet ordre de questions toute considération politique et s'inspire avant tout du droit.

Dans toute pétition minoritaire, il est affirmé que le Gouvernement intéressé a enfreint certaines dispositions du traité de minorités et les pétitionnaires implorent la protection de la Société des Nations contre les injustices subies. Il appartient au Conseil d'établir s'il y avait ou non infraction au traité, et, dans l'affirmative, de prendre les mesures qui s'imposent. Mais c'est là une question juridique et non pas politique. Il faut donc l'envisager non pas sous un point de vue politique, mais en s'inspirant de considérations juridiques, et le réparation des torts, si torts il y a, doit consister dans le rétablissement rigoureux de l'ordre juridique international qui a été violé. Les traités stipulent pour les Etats intéressés certaines obligations internationales et définissent certains droits correspondant à ces

obligations; ils n'érigent pas les minorités ou les membres des minorités en sujets de ces droits, mais il n'est pas douteux que les droits en question ont été créés à leur profit. Les fonctions à exercer par le Conseil en application des traités ont pour ainsi dire un caractère judiciaire, et on a beau chercher dans les traités une base pour interpréter ces fonctions comme une espèce de médiation politique.

4° En s'inspirant de considérations juridiques, le Conseil interviendrait auprès des Gouvernements intéressés avec plus de force qu'il n'a fait jusqu'ici en faveur de la réparation complète des torts. La solution pratique d'aujourd'hui ne saurait satisfaire les minorités, car elle n'ouvre la possibilité que d'une réparation bien partielle-même en mettant les choses au mieux. Quiconque a le sentiment du droit doit protester contre une telle solution d'autant plus que le règne du droit dans la vie internationale et pour l'exécution de certains traités seulement en consentant que d'autres traités restent inexécutés en tout ou en partie.

5° Dans la modification des règles de procédure de Madrid, il a été précisé que les membres du Conseil peuvent puiser leurs informations concernant l'objet d'une pétition à n'importe quelle source; donc auprès des pétitionnaires aussi. Malgré cela, il est extrêmement rare que les petitionnaires soient invités à fournir des informations complémentaires. Et pourtant, il n'en résulterait pas l'apparence d'une procédure contentieuse: les informations complémentaires ne changent rien à la situation juridique des pétitionnaires et ne les transforment pas en parties dans la procédure.

Il est indispensable de consulter les pétitionnaires dans tous les cas où les Observations du Gouvernement intéressé présentent la situation de fait ou de droit sous un jour notablement différent de celui sous lequel les pétitionnaires l'ont exposée. Dans ces cas, tout autre moyen fait défaut pour établir la vraie situation de fait ou de droit et pour trancher la question de savoir s'il y avait infraction ou non au traité.

6° Selon le paragraphe 2 de la résolution adoptée par l'Assemblée le 21 septembre 1922: „En cas de divergence d'opinion sur des questions de droit ou de fait concernant les stipulations des traités de minorités entre le Gouvernement intéressé et l'un quelconque des Etats membres du Conseil, l'As-

semblée recommande aux Membres du Conseil de faire appel, en évitant tout délai inutile, à la décision de la Cour permanente de Justice internationale, conformément aux traités de minorités". – Cela ne s'est fait jusqu'ici dans aucune affaire concernant les traités généraux de protection des minorités. Ajoutez encore à cela que le Conseil préfère recourir pour avis consultatif à un comité de juristes, créé *ad hoc*, au lieu de faire appel aux lumières de la Cour quoique ce dernier procédé paraisse recommandable à tous les points de vue.

Il convient de rappeler ici la résolution du 22 octobre 1920 prise sous la forme de l'adoption du rapport Tittoni et déclarant que „le Conseil et la Cour sont les doux organes chargés d'assurer l'application de la garantie." Il est à regretter qu'exception faite des avis consultatifs donnés sur l'initiative de l'allemagne, la Cour n'a guère eu l'occassion – au cours des dernières quinze années – de remplir l'importante mission dont le rapport Tittoni entendait la charger et de mettre ainsi la haute science juridique et l'amour de la justice de ses membres au service de la protection internationale des minorités. Il convient donc de saluer avec d'autant plus de joie l'avis consultatif donné par la Cour au printemps dernier dans le litige albano-grec relatif aux écoles. Nous nous plaisons à y voir un précédent et le signe heureux que le Conseil s'adressera désormais plus fréquemment à la Cour pour demander son avis à propos de l'examen des pétitions minoritaires.

Nous le souhaitons aussi parce que nous verrions alors la fin de la situation fausse et même anormale où les doléances scolaires des minorités hongroises, en tous points pareilles à celles des Grecs d'Albanie, n'ont pas reçu satisfaction uniquement parce que la Cour n'avait pas l'occasion d'éclairer le côté juridique de la question comme elle a pu le faire grâce à une mesure de sagesse du Conseil à propos de la plainte de la minorité grecque d'Albanie. Il serait donc heureux si, à l'avenir, le Conseil suivait la pratique constante et égale pour tous les cas de demander plus fréquemment l'avis consultatif de la Cour.

7° Nous ne saurions passer sous silence la lenteur du règlement des plaintes minoritaires. Au point de vue des minorités qui se plaignent d'une violation de droit, il importe autant d'obtenir de la Société des Nations un règlement satisfaisant de la plainte que de l'obtenir rapidement, car le retard peut

engendrer des préjudices irréparables. Or le règlement d'une plainte demande actuellement jusqu'à trois années. On pourrait remédier à ces lenteurs de la procédure en engageant les Gouvernements à présenter leurs observations dans un délai raisonnable et en s'abstenant de prolonger reprises les délais fixés par le Conseil. Ce qui contribue à traîner les choses, c'est entre autres que si le Gouvernement intéressé reproche aux pétitionnaires de n'avoir pas épuisé toutes les instances administratives et judiciaires du pays avant le dépôt de leur pétition à la Société des Nations, le Conseil demande toujours l'avis d'un comité de juristes. C'est absolument superflu et bon tout au plus à gagner du temps pour les pourparlers avec le Gouvernement intéressé. La superfluité est mise en évidence par le fait que les comités de juristes, institués *ad hoc* par le Conseil, se sont prononcés sur la question en plusieurs occasions et toujours dans un sens négatif ; en effet, l'épuisement des instances nationales n'est pas imposé comme condition pour l'exercice du droit et du devoir que les membres du Conseil tiennent de l'alinéa 2 de l'article de garantie. La constitution d'une Commision de minorités, constitution proposée depuis longtemps de plusieurs côtés, serait à même de remédier également à ces difficultés.

8° Il importe de faire respecter le voeu exprimé par le Conseil dans le paragraphe 5 de sa résolution du 13 juin 1929 et tendant à obtenir des Gouvernements qu'ils consentent le plus souvent possible à la publication du texte de la Pétition, accompagné de celui de leurs Observations. En donnant aux discussion un caractère public plus accentué, on ne ferait qu'augmenter la confiance des minorités dans la protection que leur accorde la Société des Nations.

9° Enfin, le Conseil ne devrait pas considérer sa tâche comme terminée s'il a pris une décision envisageant la réparation d'un tort ou d'une injustice qui forme l'objet d'une pétition minoritaire. Il est nécessaire de suivre avec attention si le Gouvernement intéressé agit en stricte conformité de cette décision et quand il la met à exécution ; autrement, la réparation accordée peut perdre toute valeur et l'assistance judiciaire peut devenir purement illusoire. Qu'il nous soit permis d'illustrer ceci par un exemple caractéristique.

Un groupe de personnes appartenant à la minorité hon-

groises d'un des Etats liés par les traités de minorités à déposé une pétition où il se plaignait de la confiscation d'une masse importante de biens, propriété de la minorité et affectée depuis longtemps au développement de la culture intellectuelle et de la prospérité matérielle de cette minorité. Trois ans après le dépôt de la pétition, le Conseil a pris une résolution réparant, dans une faible partie, les torts infligés à la minorité. Pendant deux ans, le Gouvernement intéressé n'a rien fait pour l'exécution de la décision. Et quand il s'y est mis, il a commencé par prendre nne mesure que les intéressés ne pouvaient pas accepter puisqu'elle ne répondait pas à la décision du Conseil. Ils se virent donc obligés d'adresser une nouvelle pétition à la Société des Nations. Comme cette nouvelle pétition n'est pas encore réglée, voici la situation actuelle : six ans après le dépôt de la pétition et trois après la décision du Conseil reconnaissant en partie le bien-fondé de la plainte, cette décision n'est toujours pas exécutée. La possibilité de tels cas ne contribue certes pas à rehausser la valeur de la protection internationale que la Société des Nations a assumée vis-à-vis des minorités.

Dans ce qui précède, nous avons résumé les principales lacunes du système de protection actuel, lacunes qu'il serait possible de combler – nous l'avons dit – dans le cadre de la procédure actuelle même. C'est une erreur profonde et une crainte absolument injustifiée de supposer qu'en jouissant d'une protection plus efficace, les minorités seraient encouragées à se plaindre sans cesse de leurs gouvernements et à multiplier les pétitions purement démonstratives. Le souci de l'objectivité nous force à constater que les minorités ne se plaignent pas sans raison et qu'elles préfèreraint ne jamais devoir se plaindre. C'est du moins la règle qui ne comporte que des exceptions fort rares.

Aujourd'hui, les minorités viennent encore se plaindre à la Société des Nations – en tant que la peur des représailles ne les en retient pas, – parce qu'elles n'ont pas perdu toute confiance dans la Société des Nations, et parce qu'elles n'ont pas encore la conviction amère que rien ne sort de se plaindre, car même la cause la plus juste sera étouffée. Et si cela arrive un jour, si elles cessent tout à fait de se plaindre, est-ce qu'on pourra en tirer la conclusion qu'elles n'ont plus à se plaindre

de rien, que les gouvernements respectent scrupuleusement les droits des minorités créés au profit des minorités par des traités ?

On a fait d'innombrables citations de la parole de Wilson qui disait il y a seize ans que rien ne compromet davantage la paix mondiale que le traitement injuste infligé aux minorités. Si cela était vrai il y a seize ans, cela ne peut être faux aujourd'hui. Protéger réellement et efficacement les minorités contre toute oppression est l'intérêt autant des minorités que de la Société des Nations créée, d'aprés le préambule du Pacte, pour garantir aux nations la paix et la sûreté.

En vous soumettant les observations que je viens d'exposer, la délégation hongroise a désiré faire de la tribune de l'Assemblée, un appel pressant et respectueux au Conseil pour que celui – ci – en sa qualité d'organe chargé d'assurer l'application de la garantie assumée par la Société des Nations en matière de protection des minorités – veuille prendre en considération nos suggestions qui – selon l'avis de la délégation de Hongrie – permettraient d'accomplir d'une manière plus parfaite la tâche importante qui lui incombe dans ce domaine.

Seton-Watson über die Nationalitätenfrage.

Kein Friede in Europa ohne Achtung der Nationalitätenrechte. Diese These vertritt eine der bekanntesten Autoritäten auf dem Gebiete der Minderheitenfragen in den angelsächsischen Ländern, Professor *Seton-Watson*. In der kürzlich erschienenen Nummer der Zeitschrift „Slavonic Review" veröffentlicht er unter der Überschrift „The Question of Minorities" Ausführungen, die sich in ebenso sachlicher, wie eindeutiger Weise gegen die Politik aller jener Regierungen richten, die dieser grundlegenden Wahrheit nicht Rechnung tragen wollen. Prof. Seton-Watson, der von der These ausgeht, dass die Revision der Grenzen keine endgültige Lösung der Nationalitätenfrage darstellen würde, erklärt hierauf, dass es in Europa, „solange diese Frage in einer für die Minderheiten selbst, ebenso wie für ihre jenseits der Grenzen lebenden Volksgenossen nicht zufriedenstellenden Weise gelöst wird, zu keiner wirklichen Befriedigung kommen kann."

Prof. Seton-Watson untersucht hierauf in denselben Ausführungen der erwähnten Zeitschrift die Lage in den mitteleuropäischen Staaten, von dem Minderheitenproblem ausgehend. Wie bekannt, ist es Seton-Watson – „Scotus Viator" – gewesen, der in den Jahren vor Ausbruch des Weltkrieges in

systematischer Weise für die Rechte derjenigen Völker in der alten österreichisch-ungarischen Monarchie eingetreten ist, die heute als Staatsvölker auf eigenem Gebiete leben. Seton-Watson stellt mit Bedauern fest, dass „überspannter Nationalismus und die Tendenz multinationaler Staaten, sich als rein national hinzustellen" bestünden. „Was aber wirklich not tut" – erklärte er – „ist die Erkenntnis der Tatsache, dass die ‚Nationalität' eines Menschen nicht mit seiner ‚Staatsbürgerschaft' gleichbedeutend ist."

BÜCHER UND ZEITSCHRIFTEN.

Les minorités nationales en Europe Centrale et Orientale.

Nous empruntons cette récension très intéressante des numéros 3602—3604 du Quotidian politique „La Bulgarie".

Sous le titre ci-dessus vient de paraître en volume à part un ouvrage qui a été présenté comme thèse de doctorat à la faculté de droit de l'Université de Paris, par M. Thomas Petrov, originaire de Skopié. *)

La question minoritaire n'est plus un sujet vierge. La littérature spéciale remplit déjà des bibliothèques, où des ouvrages généraux, des monographies s'entassent chaque jour. Mais le problème continue à passionner et chaque nouveau volume, surtout lorsqu'il s'occupe des régions les plus menacées, est reçu avec une curiosité justifiée.

Le jeune auteur a préféré ne pas se limiter à traiter son sujet direct; plus de la moitié du volume s'occupe du problème minoritaire en général. La matière qui donne le titre à cette œuvre est traitée plus spécialement dans la troisième partie, où même le plus grand nombre de pages est consacré au problème le plus brûlant d'entre tous, à la situation de la minorité bulgare en Macédoine. Peu de place est donc destinée à la situation dans les autres pays de l'Europe centrale et orientale, ce qui peut décevoir le lecteur attiré par le titre seul du volume. Mais les développements théoriques qu'on trouve dans les trois autres chapitres du volume sont du plus grand intérêt et en rendent la lecture très utile et instructive. On peut dire que l'exposé de l'auteur, au point de vue de la théorie du droit minoritaire, telle

*) Thomas Petrov, docteur en droit. Les Minorités Nationales en Europe Centrale et Orientale. Paris. 1935, pages 224. Ed. Domat — Montchrétien.

qu'elle se dégage aujourd'hui de ses diverses sources, résiste à l'examen critique.

Dans l'introduction de son volume, l'auteur fait ressortir l'importance de la protection des minorités dans le droit international public actuel qui, d'ailleurs n'est plus niée par personne. Mais les traités, ainsi que leur application présentent des lacunes et des défauts, suscitent des divergences de vues et des oppositions. On a voulu, chargeant de la protection, le Conseil de la Société des Nations et en rendant celle-ci efficace et indépendante de la seule volonté des grandes puissances, écarter le danger de complications et retoucher un peu les injustices des Traités de paix à l'endroit de certains peuples. Mais la tension n'a pas disparu. Une véritable situation d'état de guerre continue d'exister, suivant notre auteur, dans cette partie de l'Europe.

Naturellement, les 224 pages du volume de notre auteur, sont tout à fait insuffisantes pour un exposé complet de tout le problème minoritaire dans l'Europe centrale et orientale, qui englobe presque tout le problème minoritaire européen. Le lecteur est tout de même un peu déçu de ne pas voir une certaine proportion gardée, attribuée à l'attention méritée par chaque situation qui trouble ou qui est de nature à troubler la paix et les bonnes relations entre les peuples respectifs. Cependant l'auteur a le soin de nous prévenir que, tout en se proposant de donner un tableau aussi exact et aussi complet que possible de la situation, il sacrifiera certains développements, pour laisser plus de place au problème qui présente, à ses yeux, la gravité la plus à remarquer.

La paix est, aux yeux de notre auteur, le bien suprême. Il la trouve possible à la condition d'être basée sur la justice. Dans l'intérieur de chaque Etat, l'intérêt privé doit être subordonné à l'intérêt général. De même en droit international, les intérêts de l'Etat doivent être subordonnés à celui de la communauté internationale, basée sur le droit international, dont fait partie aussi le droit minoritaire. On peut espérer qu'à l'avenir, le problème minoritaire sera envisagé du point de vue des intérêts de la communauté internationale, le droit et non la politique étant alors à sa base. Pour aboutir à des résultats positifs, il faut que les majorités, aussi bien que les minorités, soient animés d'un esprit de collaboration et d'entente.

L'ouvrage, comme nous l'avons déjà remarqué, est divisé

en quatre parties, dont seule la IIIme s'occupe de la situation dans le centre et l'orient européen. Le reste est consacré au problème minoritaire général.

La première partie s'occupe de la protection des minorités avant les traités de 1919, ainsi que de l'élaboration du régime actuel. Un chapitre s'occupe du problème de la souveraineté des Etats et la protection des minorités.

L'auteur insiste que c'est surtout le sort des populations chrétiennes dans l'empire ottoman qui a déterminé les interventions collectives des grandes puissances l'oppression des minorités y étant de beaucoup plus brutale qu'ailleurs. Dans l'empire d'Autriche-Hongrie les nationalités jouissaient d'une liberté relativement complète, de droits, dont ne disposent même pas aujourd'hui les minorités dans certains Etats, pourtant soumis aux obligations des traités minoritaires. La protection, avant les traités, était purement politique, exercée par les grandes puissances. L'innovation capitale des traités est d'avoir confié le contrôle au Conseil de la Société des Nations.

La deuxtième partie est consacrée à l'étude des sources du droit minoritaire, les droits et les obligations des minorités, les phases diverses de la procédure, la nature de la garantie de la Société des Nations. Nous devons faire ici la constatation, qui se rapporte d'ailleurs également aux parties I et IV, qu'un grand nombre des discussions théoriques de l'auteur, quoique très précieuses en elles-même, auraient pu être délaissées et remplacées par l'étude de problèmes plus en rapport immédiat avec le titre de l'ouvrage. Certains auteurs, tel, par ex., M. A. Mandelstam, dans son volume intitulé „Protection Internationale des minorités, Ire partie, „La protection en droit international positif", M. Hugo Wintgens, dans son „Der völkerrechtliche Schutz der Minderheiten" ; M. Georg Erler, dans son „Das Recht der nationalen Minderheiten". M. Otto Junghann dans son „Minderheitenschutzverfahren vor dem Völkerbund", et tant d'autres, épuisent déjà largement et utilement la même matière. En se proposant de tout embrasser, le volume, nécessairement, néglige des questions importantes concernant l'application des traités et les traités mêmes, dans les régions étudiées par l'auteur. Les dates des traités qui obligent les divers Etats du centre et de l'est européen ne sont pas exactement indiquées dans cette partie du volume. Tous les auteurs, notamment MM. Wintgens,

Erler, Kraus, Kessiakov, de même que les publications officielles de la Société des Nations, indiquent d'autres dates, d'aillieurs plus loin, notre auteur lui aussi se corrige, ce qui nous permet de supposer que les fausses indications de la page 37 sont dues à une erreur.

Nous regrettons que parmi les sources du droit minoritaire positif, M. Petrov n'ait pas mentionné les conventions conclues récemment entre la Roumanie et la Yougoslavie, pour le règlement des questions scolaires et ecclésiastiques dans le Banat.

L'auteur constate dans la IIme partie de son volume que les minorités ont été déçues dans leur espoir. Les traités contiennent des lacunes — le Conseil au lieu de les combler — a au contraire, déformé et obscurci le système. Cela pousse les minorités à un désespoir inquiétant. La politique d'assimilation violente est tolérée par la communauté internationale. Et „comme la violence appelle la violence, une lutte, présentant souvent un caractère aigu, persiste entre les Etats minoritaires et les minorités. „Cette lutte présente un danger pour la paix."

La IIIme partie s'occupe, à proprement parler, de la situation des minorités dans les pays de l'Europe centrale et orientale. Mais l'auteur sousentend en réalité non pas l'Europe orientale, mais celle du sud-est, ou l'Europe balkanique, parce qu'il ne s'occupe pas du problème minoritaire polonais, du problème allemand ou de celui des Etats limitrophes.

Faute de place, il ne put examiner toute la législation interne, ni le régime réel des minorités dans chaque Etat. Il se limite à quelques observations fugitives, pour s'arrêter ensuite au problème le plus grave selon son avis.

Il constate qu'en général, le but de la protection n'est pas atteint. Les Etats minoritaires supportent difficilement les obligations qui leur incombent, en les considérant comme une atteinte à leur souveraineté. Les minorités, de leur côté, ne trouvant pas une protection efficace, ripostent en s'appuyant sur leurs Etats d'origine.

Après un examen furtif et incomplet de la situation dans les sept autres pays, l'auteur se propose de s'occuper du sort des „minorités bulgares dans les Etats limitrophes de la Bulgarie", question „qui a troublé et trouble encore la paix" et qui a même „failli provoquer par deux fois des conflits entre les Etats balkaniques." Dans les autres pays il s'agit de savoir comment les traités sont appliqués.

En se proposant de résumer dans une vingtaine de pages le régime légal et de fait des minorités en Tchécoslovaquie, en Bulgarie, en Roumanie, en Hongrie, en Yougoslavie, en Autriche, en Turquie, en Grèce et en Albanie, l'auteur commet inévitablement quelques erreurs et omet de mentionner des faits importants. Ainsi, pas un seul mot n'est dit sur l'existence d'une minorité bulgare en Roumanie, ni sur le régime qui lui est appliqué. Pas un seul mot sur les différences de traitement appliquées aux différentes minorités dans le même Etat. L'auteur s'est servi des données statistiques concernant certains Etats sans les soumettre aux corrections qu'elles nécessitent.

Dans le chapitre II de la IIIme partie, M. Petrov s'occupe enfin du sort des minorités bulgares en Grèce et en Yougoslavie. Etant donné que l'appartenance ethnique de la population macédonienne de langue et de sentiments bulgares y est contestée, l'auteur discute les éléments constitutifs de la nationalité et ensuite il expose le rôle joué par la population macédonienne dans la renaissance de la nation bulgare tout entière. Une annexe contient de nombreux témoignages sur le caractère ethnique et sur les sentiments nationaux des Slaves macédoniens. Les pages que l'auteur consacre ici à la question minoritaire bulgare en Macédoine (144 à 180) sont très intéressantes et rachètent un peu l'ommission commise à l'endroit des autres minorités.

La IVme partie s'occupe à nouveau des questions générales, en rapport bien entendu avec la situation spéciale de certaines minorités, surtout dans les Balkans. L'auteur discute la question de la généralisation de la protection, ainsi que celle de la protection des droits de l'homme en rapport avec la protection des minorités. Ayant mis en évidence les imperfections du système actuel de protection, l'auteur plaide pour certaines améliorations. Il est pour la généralisation ainsi que pour la dépolitisation du système actuel. Ce qui se passe avec la minorité bulgare en Macédoine, la négation de sa qualité de minorité, l'amène à préconiser que la solution d'un problème pareil doit être confiée à un organe spécial et compétent. Des améliorations de la procédure sont à réaliser. On doit reconnaître l'autonomie personelle de toute minorité dans le domaine culturel, social et religieux. La reconnaissance de la personnalité juridique est de nature à donner une responsabilité plus grande aux minorités et le nombre de leurs pétitions vont alors diminuer au lieu d'augmenter.

La création d'une Commission mixte dans chaque Etat, à l'instar de celle instituée dans la Haute Silésie, paraît à l'auteur hautement utile — elle facilitera largement le rapprochement entre les gouvernements et les minorités. Il faut réformer le Comité des trois, accorder une publicité plus large à ses travaux, tenir les minorités au courant du sort de leurs pétitions. Cependant notre auteur trouve prématurée la création d'une Commission permanente auprès du Conseil de la Société des Nations pour l'étude constante et sérieuse du problème minoritaire et de l'application des Traités dans les divers pays.

Une des réformes les plus urgentes serait d'accorder à tout Etat membre de la Société des Nations le droit de signaler au Conseil toute infraction ou danger d'infraction au droit minoritaire. L'admission des représentants des minorités à prendre une part active et directe à la procédure devant le Conseil et le Comité, verbalement ou par écrit, est également utile à tout point de vue. De même, chaque Etat membre de la Société des Nations doit avoir le droit de saisir la Cour permanente de Justice Internationale de La Haye en matière d'infraction du droit minoritaire.

Le régime des minorités dans chaque pays, par les conséquences qu'il est de nature à provoquer, intéresse la communauté internationale, aussi bien que les Etats respectifs. La pacification de l'Europe ne sera point possible, tant qu'une solution satisfaisante ne sera pas apportée au problème dans son ensemble. Protéger les uns, en abandonnant les autres à leur lutte continuelle avec les majorités de leurs Etats, est un procédé peu recommandable. Cela fait persister la volonté d'assimilation de la part des Etats, d'un côté et l'obstination ferme des minorités, de l'autre. Il résulte une tension incessante entre les Etats et leurs minorités, aussi bien qu'entre les Etats majoritaires et les Etats auxquels appartiennent les minorités opprimées.

Avant de finir, l'auteur souligne de nouveau l'importance du problème minoritaire. Seule, sa solution satisfaisante et générale peut amener l'apaisement souhaité par les auteurs des Traités et la consolidation de la paix. Il termine en exprimant l'espérance que, dans un avenir très proche le problème qui trouble les relations et la bonne entente entre les Etats, ne sera plus une cause de discordes, mais bien un lien de cohésion. Ce but ne sera atteint que le jour où toute différence entre minorités et majorités disparaitra, non par l'assimilation, mais par une égalité complète entre tous les sujets des Etats sans distinction de race, de langue et de religion. *Dr. I. S. P.*

Director şi redactor răspunzător: Dr. Elemér Jakabffy.

Tipografia Husvéth şi Hoffer, Lugoj.